

Regeringskansliet
(Justitiedepartementet)
103 33 Stockholm

Remiss: För att brott inte ska löna sig (SOU 2015:67)

Allmänt

Utredningen hade enligt direktiven (dir 2013:14 och 2014:22) att:

- *dels* redovisa hur reglerna i BrB 36 kap om s.k. utvidgat förverkande tillämpats, utvärdera bl.a. om tillämpningen hade visat på problem eller svårigheter med regleringen, samt föreslå författningsändringar om sådana ansågs behövas,
- *dels* analysera behovet av och lämna förslag på författningsändringar med anledning av Europaparlamentets och rådets direktiv (2014/42/EU) om frysning och förverkande av utbyte av brott.

Utredningens betänkande bör ses mot bakgrund av vad som framstår som en allmän och långtgående strävan, inom EU och (därmed i förlängningen också) nationellt i Sverige, att med (bl.a.) ökad straffrättslig repression intensifiera bekämpandet av inte minst brott begångna inom vad som beskrivs som organiserad brottslighet, kriminella organisationer, o.d. (se från senare år i Sverige t.ex. SOU 2012:12, Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud och SOU 2014:63, Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.). Kännetecknande för denna strävan är bland annat att åtgärder (i form av utökad kriminalisering, utökad kontroll m.m.) sätts in mot såväl förstadier som efterstadier till den brottslighet som finns i kärnan.

Grundläggande för vad som görs och föreslås från samhällets sida i sådana sammanhang är antagandena (1) att sådan ökad repression som föreslås *behövs* för man skall kunna få bukt med nämnda brottslighet, och (2) att sådan ökad repression också är *rättfärdigad*. ”Repression” bör här förstås i vid bemärkelse, innefattande även sådant som bortplockande av ekonomiska vinster. Det är Juridiska fakultetsnämndens intryck att gränserna för vad som anses berättigat hos lagstiftaren tycks vara relativt få, i vissa hänseenden alltför få. Vidare kan regleringen som införs med ”organiserad brottslighet” o.d. som främsta måltavla/motivering framstå som alltför långtgående, när samma reglering skall tillämpas också på vad som finns i utkanterna av eller utanför sådana

beskrivningar (här finns definitionsproblem, såväl abstrakt som i konkreta fall). Resonemangen som återspeglas i utredningen förutsätter att man accepterar utgångspunkten – som tycks vara lagstiftarens – att det mot ”kriminella organisationer” och ”organiserad brottslighet”, men inte lika mycket annars, är befogat att särskilda eller särskilt långtgående åtgärder sätts in.

De mer övergripande diskussioner som här har nämnts bör också relateras till den figur som utredningen hade att behandla, s.k. ”utvidgat förverkande”. Eftersom denna figur redan finns på plats i systemet saknas anledning att behandla just den frågan ytterligare här. Den återkommer dock i de specifika synpunkterna nedan.

Regleringen rörande utvidgat förverkande i BrB 36 kap trädde i kraft 2008. Det som främst skiljer denna förverkandeform från ”vanligt” förverkande är att det normalt krävs att det som förverkas kan visas vara ett utbyte av just det brott som personen i fråga döms för, samt att detta samband fullt kan bevisas. För utvidgat förverkande uppställs inget av dessa krav. Om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, är det i dessa situationer möjligt att förverka utbyte av vad som bedöms som annan, icke närmare specificerad, brottslig verksamhet. Beviskravet för att viss egendom e.d. faktiskt härrör från sådan brottslig verksamhet – bevisbördan åvilar åklagaren – ställs också lägre: det ska framstå som ”klart mer sannolikt” att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet.

Betänkandets bedömningar och förslag

Fakultetsnämnden har, efter den mer allmänna bakgrund som angivits ovan, i stort inte några synpunkter på utredningens tillvägagångssätt, bedömningar och rekommendationer. Givet förutsättningarna för uppdraget är betänkandet väl genomarbetat och -övertänt. Fakultetsnämnden vill dock ge två kommentarer.

Tillämpningen av beviskravet ”klart mer sannolikt”.

Det är utifrån utredningens kortfattade redogörelse för praxisgenomgången i denna fråga relativt svårt att på ett mer fullödigt sätt ta ställning till hur beviskravet ”klart mer sannolikt” har tillämpats, och därmed också till om det har tillämpats på ett godtagbart sätt (se härtill särskilt bet. avsnitt 4.3.5 och 4.4.2). Regleringen utgår i någon bemärkelse från föreställningen att ”det begångna brottet kunde läggas till grund för ett antagande om inblandning också i annan vinstbringande kriminalitet. Genom att i vinningssyfte begå ett allvarligt brott ansågs gärningsmannen indikera att det kunde finnas vinster även från annan brottslighet att förverka” (bet. s. 35). Det finns en påtaglig risk, i den utsträckning som en sådan utgångspunkt blir en implicit del av tolkningsmallen också konkreta fall, *dels* för att alltför mycket uppmärksamhet ägnas den tilltalades kriminalregisterutdrag (jfr bet. s. 72), *dels* för att den tilltalade åläggs en alltför stor förklaringsbörda rörande sin livshistorik och livsföring i sin helhet. Fakultetsnämnden ser en fara för rättssäkerheten vid en sådan utveckling. Det är med andra ord viktigt att det anges gränser, delvis oavhängiga av vad utredningen i det enskilda målet kan utvisa i fråga om tillgångar hos den tilltalade som inte tydligt kan förklaras på ett godtagbart sätt.

Därför, menar fakultetsnämnden, bör den tilltalades personliga och ekonomiska förhållanden inte tillmätas alltför stor vikt vid bedömningen; andra kriterier – exempelvis egendomens beskaffenhet, i fall där detta är aktuellt – bör ha en framträdande funktion också när den tilltalades personliga och ekonomiska förhållanden lämnar många frågetecken. I sammanhanget kan också nämnas att de alternativa beviskraven för förverkanderambeslutet angav att domstolen skulle vara ”fullständigt övertygad”

respektive att det skulle vara ”fastställt” (bet. s. 33) att egendomen e.d. härrörde från brottslig verksamhet. Dessa beviskrav är strängare än dem som kom att bli dagens svenska reglering.

Utredningen diskuterar (s. 82 f.) om tillämpningen visat på problem med beviskravet, och sammanfattar med att några problem i detta hänseende inte har spårats, samt att det ”därmed [inte är] aktuellt att ytterligare sänka beviskravet eller – än mindre – att överväga omvänd bevisbörda”. Hade något sådant föreslagits hade fakultetsnämnden avstyrkt det, med hänvisning till vad som ovan har sagts.

Användningen av begreppet ” brottslighet som utövats i organiserad form” i förslaget till ny lydelse av BrB 36:1 b.

Det är enligt fakultetsnämnden, med hänsyn till svårigheterna att fylla detta begrepp med ett godtagbart avgränsat (och avgränsbart) innehåll, inte en särskilt god lösning att begreppet (ytterligare en gång) ges plats i lagtexten. Fakultetsnämnden delar heller inte till fullo utredningens uppfattning (bet. s. 144), att den försvårande omständigheten i BrB 29:2 p 6 har en ”väl fastlagd betydelse”. Givet EU-direktivets krav kan fakultetsnämnden dock ställa sig bakom utredningens förslag, inte minst i ljuset av att BrB 29:2 p 6 har tillämpats förhållandevis restriktivt.